

Színházi jelenet: Hárún hazaérkezik. Eleinte nagyon vidám. Próbál szóba elegyedni emberekkel, de mindenki, akit megszólít, rossz kedvű és ő is egyre inkább lehangolódik. Végül ismét pont olyan lesz a viselkedése, mint a város lakosainak. Utoljára mégis találkozik valakivel, akit nem tudott “megfertőzni” a légekör: “Jé, tisztára, mint a Fecsegi!” Köszönnek egymásnak, mindkettejük részéről valami bizonytalan cinkosság érződik. “Gyere, nézzük már meg, mi bajuk ezeknek az ürgéknek!” – mondja Fecsegi.

Kiscsoportos munka: Gyűjtjük össze a lehetséges okokat, mitől ilyen ez a város?

- Egy utazó úti beszámolója alapján.
- A szomszéd város újságjában megjelent cikk alapján (ami “D”-ről szól).
- Egy turista útikönyv leírása a városról.

Lista készítése: Csomagolópapírra összeírjuk mindazt, ami eddig kiderült a városról. Külön lista készül arról, hogy miként jelenik meg a városban a szomorúság, illetve arról, hogy mik az okok.

Egész csoportos improvizáció: Hogyan ünneplik meg “D” város alapításának évfordulóját, hogyan viselkednek egy ilyen ünnepen az emberek, mi történik?

Ezek alapján a lista kiegészítése, a problémák csoportosítása következik.

Kiscsoportban: Annak alapján, amit eddig megtudtunk a városról, játszunk arról, hogy milyen a mindennapi élet ebben a városban, mitől szomorúak az egyes emberek, milyen gondjaik lehetnek az itt élőknek! Jelenet vagy interjú formájában mutassunk be minél többet ezekről!

Beszámoló

Fórum-színház: Ha van megfelelő szituáció, akár az előző jelenetek közül is kiválaszthatunk egyet: *kísérletezzünk a városlakók felvidítésával!* A tanárok játsszák a felvidítandó “D” városiakat, a játékban résztvevők próbálkozhatnak mindenféleképpen, hogy “feldobják”, vagy legalább “megmozgassák” ezeket az embereket. (Kissé hasonlít ez egy jól ismert gyakorlathoz. Előre kell tisztáznunk az ízléses, ill. az ízléstelen, toladó kísérletek közti jelentős különbségeket!)

Kiscsoportokban: “Boldogság kampány.” A fórum-színházban jól működőnek bizonyult ötletek alapján próbáljuk meg az egész várost felvidítani! Dolgozzunk ki egy olyan kampányt, melyben a lehető legkevesebb esz-közzel, minél több embert jókedvűvé tehetünk! Ennek néhány elemét “teszteljük”, próbáljuk is ki játékban!

Beszámoló

Páros feladat: Milyen cikkek jelenhettek meg a városban bekövetkező változásokról a szomszéd város újságjaiban? Hogyan módosíthatták idővel az útikönyvek a “D” városról írtakat? Miket írhatnak “D” város krónikájában erről az évről?

Színházi jelenet: Rasid úr otthon ül, újságot olvas. Hárún hazajön és szeretné bemutatni Fecsegit. Az apa is szolgál egy meglepetéssel: a konyhából Anya jön elő: “Szükségem van rátok...”

Műhelynapló helyett

a Káva Kulturális Műhely M.Á.S. című komplex TIE-programjának kidolgozásáról

Ebben az írásban megkísérlem röviden bemutatni, hogy csoportunk milyen stációkon keresztül halad egy új TIE-program kidolgozásakor. Ezek a lépcsőfokok kizárólag a M.Á.S. címet viselő játék létrejöttéhez vezető utat mutatják, de nem lehetetlen, hogy mások is találjanak benne használható vagy éppen tanulságos részeket. Közel két év vissza-visszatérő gondolatait, játékötleteit fogalmazom meg utólag. Furcsa dolog ez. Engedni azt, hogy mások egy kényes folyamat sikereibe és kudarcaiba is bepillantást nyerjenek. Ez az írás nem végleges állapotot, hanem egy pillanatot rögzít. Ma úgy érezzük, hogy közel járunk a megoldáshoz, a M.Á.S. című TIE-program létrehozásához.

2000 május (...első lépések, előzmények)

Felkérés érkezett Pécsről, hogy a hagyományos Drámahét rendezvénysorozaton tartsak bemutató órát. Szabad kezet kaptam, a téma kiválasztását rám bízta. Szokás szerint tanácstalan voltam. Mindössze egy újságcikk járt a fejemben, amit akkoriban olvastam. A cikk az 1960-as években történt ausztráliai erőszakos család- elválasztási programokat írta le. (Az ausztrál kormány az őslakosok gyermekeit erőszakkal fehér családokhoz "utalta", akik így gyakran a földrésnyi ország másik végébe, több száz mérföldre kerültek szüleiktől. A cél az asszimiláció "megkönnyítése" volt. A program – miután temérdek szenvedést okozott – természetesen megbukott. Ausztráliában az "elveszett nemzedék" tagjai a kilencvenes években perek sorozatát nyújtották be az állammal szemben. Izgalmasnak, drámatanári szemmel nézve jónak tűnt a téma. Még nem sejtettem semmit. Még nem tudtam, hogy több mint két évig nem szabadulok meg a diszkrimináció, rasszizmus, idegengyűlölet problémakörének "drámás" feldolgozásától. (Az a bizonyos bemutató óra is megbukott. Nem volt jó ötletem arra, hogyan vigyem közel az ausztrál bennszülöttek szerepét a pécsi középiskolásokhoz.)

2001 ősze (...második nekifutás)

A 2001/2002-es évadban a Káva Kulturális Műhely színész-drámatanáiraival közösen álltunk neki a téma feldolgozásának. "Többtanáros" drámaórákat hoztunk létre, ezek közül kettőt, a Peremvidék és a Dakoták címűt, rendszerbe állítottuk. Mindegyiket néhány alkalommal mutattuk be.

Peremvidék

Célcsoport: 11-12 évesek (5-6. évfolyam)

Téma: Egy fiktív, kétnemzetiségű országban működő, vegyes összetételű speciális csapat hídépítési akciója.

A dráma ideje: Pontosan nem meghatározott (lehetne a jelen és a jövő is).

A dráma helyszíne: A hegység, a bázisok, a szakadék környéke.

Tanulási terület: Erkölcsi, társadalmi kérdés vizsgálata.

Történetváz: Gaiát – játékbeli országunkat – földrajzilag egy hatalmas, szinte átjárhatatlan hegység vágja ketté. Gaia társadalmát régóta megosztja, kettéválasztja, hogy a többségben levő lunárok (a Hold népe) elnyomják, lenézik, diszkriminálják a kisebbségben élő solárokat (a Nap népe). A társadalom nagyobbik (mindkét felet magába foglaló) része szerint ez az állapot megváltoztathatatlan. A hegység tetején található, évek óta járhatatlan hidat a Közös Nagytanács (az országot irányító testület) döntése értelmében egyelőre nem építik újjá.

Játékunkban a HÍD szimbólumként, az összetartozás szimbólumaként jelent volna meg. A történetben a szereplők feladata az újjáépítés volt, a központi probléma pedig az, hogy túl tudnak-e lépni azon a kudarcon, hogy valakik a szemük előtt rombolják le azt, amiért ők oly sokat küzdöttek. (Valami hasonlóról volt itt szó, mint az izraeli Mecer kibuc – az arab-izraeli határon fekvő település – sorsa, ahol napjainkban mészároltak le egy családot a terroristák. A kibuc hagyományosan nagyon jó arab kapcsolatokkal rendelkezik.) Utólag nézve a játékot azt gondolom, maga alá gyűrt bennünket a jelek és szimbólumok halmaza, nem sikerült igazán élő, emberi helyzetekbe átfordítani ezeket.

Dakoták

Célcsoport: 11-12 évesek.

Téma: A dakota indián törzs ultimátumot kap a fehérektől.

Fókusz: Miként (mennyire, milyen módon) őrizzük/őrizhetjük meg identitásunkat a drasztikusan változó környezetben?

Történetváz: A dakota törzshöz fehér követ érkezik, aki együttműködést (a heti vásáron való részvételt) ajánl, halászati jogért cserébe. A törzsnek döntenie kell a kapcsolatfelvételtől. Ha igent mondanak, azt vizsgáljuk, hogyan telik a következő egy év, ha nemet mondanak, a követ nyíltan megfenyegeti őket és s vasút erőszakos jövetelét hozza. Választhatunk a harc, a rezervátum és az együttélés közt.

A játék erősen az előítéletek felől közelített a központi problémához. Legjobb pillanataiban a konkrét cselekvések (harc, bevonulás a rezervátumba, együttélési kísérletek) szimbolikus tartalommal telítődtek. Nem használtunk előre elkészített jeleneteket, a színház a kellenél kisebb szerepet kapott a játékban. Problémát okozott, hogy az "indián" témakör nem minden esetben keltette fel az osztályok érdeklődését, volt, hogy csak a fiúkét.

2002 október

Elérkezett az új évad, vele az új tervek időszaka. Eldöntöttük, nem hagyjuk magunkat, létrehozunk egy olyan színházi-nevelési programot, melynek megvalósításához gyökeresen máshogy állunk hozzá, mint eddig bármelyik foglalkozásunkhoz. Most nem az irodalmi alapanyag, hanem a probléma jelenti a zéró pontot, ettől körkörös távolodva határozzuk meg a színházi technikákat, beleértve az előre elkészítendő színházi részeket is. Íróval, dramaturggal dolgozunk együtt, akivel folyamatosan egyeztetjük a megszülető szöveget. Valóban a program egészét tekintjük egy egységnek, színházi akciónak.

A következőkben a jelenlegi munkaanyagból közlök részleteket. A munkavázlat gondolatokat, asszociációkat, ötleteket sorakoztat fel, olykor egyelőre érthetetlen rendben. Még nem látható a teljes logikai rendszer, még nem tudható, mi valósulhat meg a tervek közül.

A program céljáról általánosságban

Játékunk abból a tapasztalattól táplálkozik, hogy az előítéletekből fakadó **diszkrimináció** napjaink Magyarországon (és természetesen más európai, Európán kívüli országokban is) akut probléma. Bár tragikus, hallalal végződő esetek egyelőre nem történtek itthon, úgy látjuk, hogy ennek a veszélye is megvan. Szeretnénk felhívni a figyelmet ezeknek az eseteknek a bonyolultságára és robbanásveszélyére.

Szeretnénk a nagy általánosságokat, nagy igazságokat kihagyni a programból. Sokkal inkább arra törekszünk, hogy a téma kegyetlenségét, többoldalúságát a maga szikár mivoltában bemutassuk. Kimondottan provokálni szeretnénk, megkérdőjelezni a leegyszerűsítő magyarázatokat, bármelyik oldalról (diszkriminálók/a diszkrimináció elszenvedői) érkezzenek is.

Miben lehet, miben kell másnak lennie ennek a programnak az eddigiekhez képest?

Szeretnénk olyan dolgokban nagyobb szabadságot és felelősséget adni a résztvevőknek, amiben eddig nem szoktunk (pl.: térkialakítás); művészi jellegű munka erősítése.

Fontos, hogy a program színházilag is érdekes legyen!

Meg kell tudnunk oldani, hogy mindhárom színész-drámatanárt megfelelően dolgoztassuk.

Egyszerű szerkezetre kell törekedni, több nyitott formával (pl.: fórum-színház technika).

Meg kell tudni oldani a kerettávolság problémáját.

Színházi programunk arra koncentrál, hogy segítői szerepbe helyezze a résztvevőket, úgy, hogy felelősséggel teli döntésre juthassanak a főszereplővel kapcsolatban. Az ő helyzetéből vizsgálódunk azzal a céllal, hogy lehetőleg minél több érintett véleménye bekapcsolható legyen.

Gondolatok, amelyeket szem előtt tartunk a játék készítése során:

- a) főhősünknek emberi hibái vannak, nem genetikai hibái;
- b) főhősünk szerepe kicsit olyan, mint régen egy boszorkánynak kikiáltott emberé a faluban;
- c) szeretnénk elérni, hogy résztvevők elgondolkozzanak a következőn: Miben kell nekem megváltoznom, hogy megértsem a főszereplőt és tettét?

A történetről

Történetünk a jelenben, Németországban játszódik. Játékunk főszereplője ALI és HELGA. Szerelmesek egymásba. Ali a török etnikumhoz tartozik, Helga német. (Ali második generációs bevándorló, ő már itt született Németországban). A mássága külső jegyeket is hordoz, amiket bárki beazonosíthat. *(Ezt a másságot színházilag is meg kell jeleníteni.)*

A játék indulásakor a párost egy lepusztult helyen *(talán egy elhagyott ház pincéje)* látjuk, ahova elbújtak. Alit korábban sorozatosan érték atrocitások *(a hétköznapiakban megjelenő diszkrimináció, előítélet, rasszizmus kisebb-nagyobb esetei)*, végül kirúgták a munkahelyéről *(állandokokkal)*. Az általa elérhető lehetséges fórumok egyike sem orvosolta a problémát Ali számára megnyugtatóan. Végző kétségbeesésében rábeszéli Helgát: "játsszák" el, hogy túsul ejti; azt követeli, hogy vegyék vissza a munkahelyére. (RAGTIME-történet)

A TIE program során szeretnénk megismerkedni a sorsukkal, megtudni, hogyan jutottak idáig és segíteni abban, hogy tovább tudjanak lépni *(szó szerint és képletesen is, hiszen nem akarják elhagyni ezt a rejtekhe-lyet)*.

A színházról

A programban előre megírt és rögtönzött jelenetek váltják egymást, a színháznak nagy terepet hagynánk abban a szakaszban is, mikor a résztvevők dolgoznak. Különösen fontosnak tartjuk a DPM 22. számában megjelent

írást a TIE-ban alkalmazható színházról (Mi használható alapanyagként a TIE-ban?²⁷).

Először az ún. sztori-térképet kell létrehoznunk.)

“Vándorlós” színházat képzelünk el, az egyes jelenetek különböző terekre készülnek. Lehetséges az is, hogy maga a tér “vándorol” (pl.: akvárium-szerű díszlet, ami gurulni tud) Elképzelve tartjuk néhány jelenet videós megvalósítását.

A nagyobb tér felől haladnánk a kisebb felé (színházterem mobil nézőtere – színpad – színpad alatti fülke).

Előre elkészítendő színházi jelenetek

1. Frusztráció (bevezető színházi jelenet, a program indítása valószínűleg) – három kisebb jelenet egy-egyben

Helyszín: iskola – Ali családjának háza – iskola

Idő: Ali gyerekkora (kb. 12 éves)

Szereplők: tanárnő, Ali, Ali apja

Téma/1.: a tanárnő biztatja Alit a tanulásra, a kiemelkedésre

Téma/2.: Ali apja lekicsinyli a fiú továbbtanulási szándékát, egyáltalán nem hisz benne, hogy sikerülhet

Téma/3.: újra a tanárnőnél; Ali dacosan bejelenti, hogy a tanulás hülyeség, ő enélkül is tud bizonyítani; fitogtatja a fizikai erejét

2. “Árulás”

Helyszín: talán egy park

Idő: 1 évvel a végkifejlet előtt

Szereplők: Helga, Ali

Téma: Ali számára ezen a randevún derül ki, hogy Helga többször nem vállalta fel őt, a lány szülei nem is tudják, hogy Helga barátja török

3. Agresszió

Helyszín: diszkó bejárata előtt, az utcán

Idő: fél évvel a végkifejlet előtt

Szereplők: biztonsági őr, Helga, Ali

Téma: Alit nem engedik be a szórakozóhelyre; éles vita; elveszti a fejét, ő üt először, verekedés; Helgát megijeszti Ali viselkedése, ezt szóvá teszi, haragban válnak el.

4. Örület

Helyszín: pince

Idő: néhány órával a közvetítők megjelenése előtt

Szereplők: Ali/Helga

Téma: Ali végső kétségbeesésében kitalálja, hogy túsul ejti a Helgát. Az ötletét előadja a Helgának, aki örültségnek tartja, ellenkezik. Érződik a jelenetből, hogy nagyon szeretik egymást. Közös egyetértéssel ér véget a jelenet – “mindketten vállalják akár a halált is”.

Tér és idő

A színházi játék több helyszínen (a pince; iroda; a múlt lehetséges helyszínei: munkahely, utca, hivatalok, lakás stb.) és több idősíkon (múlt, jelen) játszódik.

A gyerekek szerepeiről

KÖZVETÍTŐK (nem, illetve nem csak a státuszra utal) – az a dolguk, hogy megértsék a helyzetet és Ali sorát. Ha tudnak segíteni Alinak és Helgának, akkor nem kockáztatnak egy esetleges rendőri (kommandós) akciót. A közvetítésre kötött idejük (max. 2 óra) van (a rendőrök engedélyével).

A KÖZVETÍTŐK kapcsolatban lehetnek a következő szerepekkel:

- Ali/Helga
- rendőrök/rendőri vezetők (kommandósok)
- a közvetítők vezetője
- sajtó képviselői
- különböző szakértők (kisebbségi ügyek, pszichológus, szociológus stb.)
- Ali múltjának szereplői (hétköznapi emberek, a saját etnikumának tagjai, olyanok, akik ellenségesen viselkednek iránta, munkaadók, szülők, hivatalok képviselői)

---

²⁷ People in Movement. Szerkesztette: *Chris Cooper, Geoff Gillham, Ian Yeoman*. SCYPT Publication, 2000

A zenei anyagról

Lehetne az utóbbi 10 év "kultzenekarainak" zenéje (Nirvana, RHCP, Faith No More, U2).

Lehetne Rage Against the Machine (mint "ideológiai ágyú").

Lehetne autentikus török zene/német heavy metal zene.

Irodalmi művek (segítőként)

E. L. Doctorow: RAGTIME

Günter Wallraff: Legalul

Helyzetlista a szinopszis alapján

HELYZET	FORMA
A tanárnő biztatja Alit a továbbtanulásra	színházi jelenet
Ali családja ellenzi a tanulást	színházi jelenet
Ali is ellenzi a tanulást	színházi jelenet
Munkahelyi vita a több-kevesebb munkáról	
Helga hazudik otthon (letagadja a barátját)	
Helga és Ali vitája (kiderül, hogy Helga többször nem vállalta fel Alit)	színházi jelenet
Konfliktus a diszkó előtt (Alit nem engedik be)	színházi jelenet
Helga és Ali vitája a verekedés után	színházi jelenet
Ali és Helga apjának vitája (összeköltözés)	fórum-színház
A főnök kirúgja Alit a munkahelyről (összeférhetetlenség a vád)	
Elbocsátás után kettesben (Ali-Helga) – kiderül, hogy Helga terhes	
Ali munkát keres	
Ali családja ellenzi a kapcsolatukat (nem költözhetnek Aliékhoz)	
Ali meggyőzi Helgát a túszejtésről	színházi jelenet

Humor

Nagyon fontos feladat, hogy megtaláljuk a humor helyét és szerepét ebben a programban. (El kell kerülni, hogy komolykodóvá váljunk.)

Lehetséges területek:

- a színházi jelenetek szövege (akár tömény fekete humor)
- "boldog napok" – színházi jelenet (filmparódiaszerűen)
- plakát vagy reklámkészítés – célközönség: fiatalok

Kutatási területek

- a magyarországi szociológiai kutatások diszkrimináció témakörében
- a diszkrimináció és rasszizmus léte, értelmezése a 11-12 éveseknél
- a diszkrimináció főbb okai a felnőtteknél (miben különbözik ez a gyerekek okaitól?)

Itt tartunk most. Dolgozunk a jelenetek kiválasztásán, ezek szövegén és a kapcsolható drámaformák kiválasztásán, fókuszuk és céljuk pontos meghatározásán.

M.Á.S. – komplex színházi-nevelési (TIE) program

Célcsoport: 12 évesek (6. évfolyam)

Tágabb téma: Diszkrimináció

Színész-drámatanárok: Milák Melinda, Gyombolai Gábor, Takács Gábor

A színházi jelenetek írója: Hidas Judit

Jelmez: Kiss Gabriella

Díszlet: Dankó Ferenc

Rendező: Gyombolai Gábor

Programvezető: Takács Gábor

Bemutató: 2003. január 13-14-15. (Marczibányi Téri Művelődési Központ)

Takács Gábor

